

[บทความรับเชิญ]

เสวนาวิชาการเรื่องระยะห่างทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

วารกรณ์ สามโกเศศ *

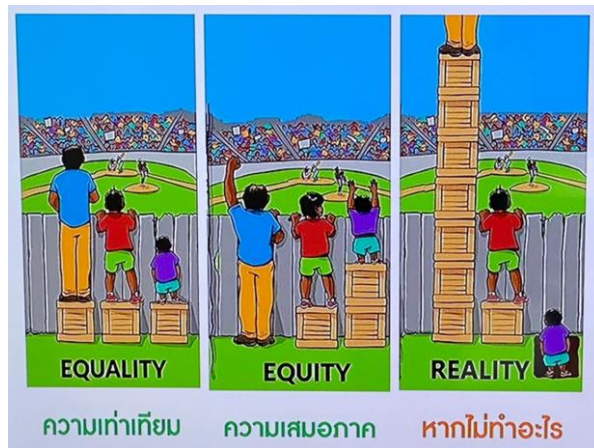
อธิการบดีกิตติมคุณมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ผมขอพูดในเรื่อง social distancing เป็นคำที่สังคมไทยเพิ่งรู้จักได้ไม่นาน ก็จะถูกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง social distancing ด้วยย่อ SD กับความเหลื่อมล้ำทางสังคม Social Inequality ด้วยย่อ SI

Concept เกี่ยวกับ Social Distancing ปรากฏอยู่ตั้งแต่ในไบเบิล ในอดีตบ้างก็ให้ความหมายว่าคนที่เป็นลูกเลี้ยง ออกแยกห่างจากคนอื่น และต่อมาก็ทำให้เด่นชัดขึ้น ในปี 1925 เมื่อมีการศึกษาโดย ศาสตราจารย์ Emory Bogardus ผู้กำเนิดมาตรวัดทัศนคติของบุคคลต่อชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ตั้งชื่อตามเขาว่า Bogardus Social distancing Scale จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการต่อสู้กันระหว่างผิวในปี 1918 และมีคนตายถึง 25 คน คือการวัดความรู้สึกสบายใจที่สัมพันธ์กันกับคนที่ต่างผิวต่างเชื้อชาติ ดังนั้นคำนี้ในตอนแรกจึงเป็นคำที่ใช้ในทางสังคม คือความรู้สึกแตกแยกความรู้สึกแตกต่างไม่ได้เกี่ยวกับทางสาธารณสุขแต่อย่างใด

เมื่อตอนโรคระบาดเกิดขึ้นเมื่อปี 1918 ที่เกิดการระบาดของไข้หวัดใหญ่ขึ้นในโลก ก็เริ่มมีการใช้ concept เกี่ยวกับ social distancing เกิดขึ้นแต่ก็ยังไม่ได้ใช้คำนี้ จนกระทั่งเกิดขึ้นจริงๆ เมื่อตอนโรคเอดส์ในปี 1980 คำนี้ก็เกิดขึ้นมาคือ Social distancing ซึ่งทาง WHO ไม่ชอบคำนี้ เพราะมันมีความหมายไปทางแตกแยกระหว่างผิว และต้องการใช้คำว่า physical distancing ซึ่งมีความหมายชัดเจนกว่า แต่ว่าทางสื่อนั้นใช้ไปแล้วทาง WHO จึงต้องปล่อยเลยตามเลย

ผมขออนุญาตจำกัดความว่า ผมใช้ความหมายของ social distancing หมายความว่า การแยกห่างกันทางสังคม แตกแยกเป็นอีกส่วนหนึ่งหรือลักษณะหนึ่ง อีกการสร้างความรู้สึกที่แตกแยกต่าง ๆ หมายความว่าความรู้สึกที่แตกแยกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รู้สึกว่าอยู่ไกลกัน

ภาพประกอบ 1 ความเสมอภาค ความเท่าเทียม หากไม่ทำอะไร?

ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาค

ถ้าจะพูดถึง inequality หรือความไม่เท่าเทียมกันผมอยากให้ท่านดูภาพนี้นะครับ equality ก็คือความเท่าเทียมกัน จากที่ไม่มีโต๊ะหรือเก้าอี้เลยก็ให้ทุกคนเท่าเทียมกัน เช่นให้กับทุกคน 600 บาท ยากติมีเงินก็ 600 บาทเช่นเดียวกัน ฉะนั้นมันก็มี equality ที่เท่าเทียมกัน แต่มันไม่การันตีว่าคนสุดท้ายจะมองเห็นกีฬาที่กำลังแข่งอยู่ อันนี้คือ equality ให้เท่ากันหมดทั้ง 3 คน คือเมื่อก่อนนี้ตัวสูงไม่เท่ากันตอนนี้ก็ตัวสูงไม่เท่ากัน ก็ยังมองเห็นไม่เหมือนกันแต่ดีขึ้นกว่าเดิม คือคนนี้ได้ดูชัดเจนอีกคนก็ได้ดูส่วนคนสุดท้ายก็ยังไม่ได้ดูเหมือนเดิม

ความเสมอภาคหมายความว่ายังไง equity ก็คือ หมายความว่าทำให้ทุกคนได้มีโอกาสดูฟุตบอลเท่า ๆ กัน คนนี้ตัวสูงแล้วไม่ต้องมีลังรอง แต่คนนี้ต้องลังรองอันนี้ แต่คนนี้ตัวเล็กมากตัวเตี้ยมองแทบไม่เห็นให้ลังรองเพิ่มอีกอันนึงขึ้นไปดู เพราะฉะนั้น equity หรือความเสมอภาคก็หมายความว่า ทุกคนได้เห็นฟุตบอลเหมือนกัน

แต่โลกความเป็นจริง (reality) เป็นอย่างไร? คนที่มองเห็นอยู่แล้วก็ยังมองเห็นชัดเจนขึ้น คนที่มองเห็นอยู่แล้วก็ยังได้ดู แต่คนที่ไม่ได้ดูตอนนี้คุณตกลงไปอยู่ใต้ดิน

ที่นี้ความเสมอภากระหว่าง SD กับ SI หมายความว่าอย่างไร ผมก็ลองคิดดู ผมก็ไม่สามารถบอกได้ว่า social distancing เป็นสาเหตุของ social inequality หรือไม่ ตัวอย่างเช่นในกรณีแรก social distancing ที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เรื่องของการแบ่งแยกสีผิว

ในอเมริกาสมัยปี 1950 คนดำต้องแยกนั่งรถเมล์ เวลาเข้าห้องน้ำต้องแยกเป็นผิวขาวและผิวดำ อันนั้นชัดเจนจนกระทั่งมีการต่อสู้กันเรื่องสิทธิมนุษยชนจนกระทั่ง ประกาศในปีประธานาธิบดีจอห์นสัน การแบ่งแยกผิวพรรณมันทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เพราะว่าโรงเรียนของคนดำครูคนดำก็ไม่สามารถทางด้านการศึกษาเท่าเทียมกับคนผิวขาว เพราะฉะนั้นมันจึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในด้านของคุณภาพการศึกษาและโอกาสทางการศึกษา แล้วก็กลับมาเป็นปัญหาในทาง social distancing ต่อ คนรวยก็อยู่อีกทางหนึ่งคนจนก็อยู่อีกทางหนึ่ง และคนรวยในที่นี้ก็คือคนผิวขาว ส่วนคนดำก็คือคนที่ยากไร้ ฉะนั้นมันก็เป็น 2 ชั้น คือก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมแล้วยังกลับมาทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมเพิ่มมากขึ้นอีก เรื่องคนผิวขาวผิวดำเราทราบกันดีอยู่แล้วว่าคือเกิดจากคนผิวดำในแอฟริกา จาก South Africa ไปทำงานในไร่ฝ้าย เพราะฝ้ายนั้นเก็บพร้อมๆกันไม่ได้คนจึงหลั่งไหลเข้าไปในอเมริกาตอนใต้ต่อมาเรื่องทาสคนอเมริกันก็มีความเห็นว่าควรจะเลิก รัฐทางเหนือมีความเห็นว่าควรจะเลิกแต่รัฐทางใต้ยังไม่ยอมเลิก เกิดสงครามกลางเมืองเมื่อปี 1860 พอทางใต้แพ้ก็เกิดการปลดทาสขึ้นมา พวกทาสก็พยายามหาความเป็นไทแก่ตัวจึงหนีไปทางเหนือ ต้นปี 1900 ต้นๆ ผิวดำจำนวนมากจากทางใต้หนีขึ้นที่อยู่ทางเมืองนิวยอร์กเพราะยิ่งใหญ่เท่าไหน ความรู้สึกแปลกแยกมันยิ่งน้อยลง เลยไปอยู่ในเมืองนิวยอร์ก พอไปอยู่ในเมืองนิวยอร์กก็ไปอยู่ในที่ที่มันถูกๆ ฉะนั้นเมื่อคนผิวสีไปอยู่ที่นั่นจำนวนมาก ๆ ก็เกิดเป็นสลัม ในชิคาโกในเมืองใหญ่ๆ ที่เกิดขึ้นมิเชลโอบามาก็เคยเขียนไว้ในหนังสือ Becoming 2 ด้านแม่ของเธอเป็นทาสที่มีลูกกับนายทาสคนหนึ่ง ซึ่งเอ่ยชื่อได้เพราะมีการตรวจดีเอ็นเอ คือคนผิวดำมักจะมีการตั้งชื่อตามชื่อของนายทาสของตัวเอง เพราะฉะนั้น มิเชลล์ โอบามา ส่วนหนึ่งคือเป็นคนผิวขาวและอีกส่วนหนึ่งคือเป็นคนผิวดำ แต่โอบามานั้นแตกต่างกันเพราะพ่อของโอบามาเป็นคนที่มาจากแอฟริกา มาแต่งงานกับแม่ที่เป็นคนผิวขาวจากเมืองแคนซัส อันนี้ก็คือความแตกต่างกันที่เป็นความแปลกแยกของคนผิวสี

ถ้าเราดูตัวอย่างของความแปลกแยกของการเรียนหนังสือ ตัวอย่างที่มันชัดเจนด้าน social inequality คนที่อยู่ในชนบทที่เรียนหนังสือไม่ค่อยมากเวลาที่ลูกเรียนจบมัธยม จะคิดอยู่อย่างเดียวคือถ้าเรียนไม่จบก็ไปเรียนพาณิชยสถาน เพราะฉะนั้นตามต่างจังหวัดก็จะเห็นคนที่เรียนพาณิชยเยอะแยะมาก แต่มันไม่ได้มาจากความเข้าใจโดยแท้จริงแต่มันเป็นแว่นตาของคนที่ไม่ม่เงินหรือไม่มีการศึกษา เพราะฉะนั้นก็จะเห็นคนต่างจังหวัดเรียนพาณิชยมากมายแต่ไม่ใช่เพราะความต้องการแต่เพราะพ่อแม่กำหนดมาให้เรียนอย่างนั้น เพราะฉะนั้นก็ทำให้เกิด social inequality คนที่มีเงินก็จะส่งลูกไปเรียนมัธยม แต่คนที่ลูกอยู่ก้ำกึ่งก็จะเรียนพาณิชย มีอยู่สมัยหนึ่งที่พระอาจารย์ที่วัดสวนแก้ว ท่านบอกมีลูก 2 คน คนหนึ่งหัดเอาไปเรียนครูอีกคนหนึ่งหัดเอาไปบวชพระ มันจึงทำให้แตกต่างมากยิ่งขึ้น social distancing ก็แตกต่างมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นเราจึงไม่อาจตอบได้ว่า social distancing เป็นสาเหตุหรือว่าเป็น social inequality เป็นสาเหตุ แต่ผมเชื่อว่า

มันเป็นสาเหตุแล้วก็เป็นผลที่วนกลับมาเป็นสาเหตุอีกครั้งสรุปว่ามันลึกซึ้งเกินกว่าจนที่เราจะเข้าใจได้ โดยที่ไม่ได้ทำวิจัย

ผมต้องขอยกตัวอย่าง social distancing ที่เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ

ตัวอย่างที่ 1 เราจะเห็นชัดเจนเลยว่าร้านอาหารของนายทหารชั้นสัญญาบัตรจะแยกออกจากนายทหารชั้นประทวน นี่คือ social distancing อย่างชัดเจน คนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรจะไม่สมควรที่จะไปเป็นเพื่อนเป็นพี่เป็นน้องกับนายทหารชั้นประทวน สังคมจะแยกขาดออกจากกันนายทหารชั้นสัญญาบัตรจะอยู่บ้านเป็นหลังส่วนนายทหารชั้นประทวนจะอยู่เรือนใหญ่ อันนี้คือ social distancing ที่ชัดเจนมาก มันก็ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างแน่นอน ลูกหลานของนายทหารชั้นประทวนส่วนใหญ่ 95% ก็จะไปเรียนหรือทำงานพาณิชย์หรืองานช่าง จะมียกเว้นอยู่ไม่กี่คนที่เติบโตมาเป็นใหญ่ในกองทัพแต่จะมีไม่กี่คน ส่วนใหญ่พวกลูกของพลโทพลเอก พลตรีก็มักจะไปอีกเส้นทางหนึ่ง ส่วนใหญ่แล้วก็จะเกิดโอกาสทางสังคมที่แตกต่างกันรวมทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจด้วย

ตัวอย่างที่ 2 คือเรื่องของ vote with their feet เมื่อประมาณปี 1996 มีบทความทางเศรษฐศาสตร์ฉบับหนึ่งที่คลาสสิกมากเขียนโดย Charles Tiebout กล่าวว่ามนุษย์ทุกคนเลือกถิ่นที่อยู่โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตัวเองจะต้องได้เปรียบเทียบกับต้นทุนที่ต้องจ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกเก็บภาษีมากน้อยแค่ไหนได้ผลประโยชน์มากน้อยแค่ไหน ตัวอย่างในบางประเทศที่พัฒนาแล้วแต่ละท้องถิ่นเก็บภาษีไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นคนก็จะมองหาถิ่นหรือเมืองในรัฐไหนก็แล้วแต่ที่ทำให้ตัวเองได้ผลประโยชน์มากและเสียภาษีน้อย เหมือนกับ vote with their feet เวลาลงคะแนนเลือกในท้องถิ่นก็จะเลือก vote ให้ตัวแทนที่ตัวเองอยากให้มาเป็นกระทั่งเมื่อเลือกแล้วไม่ได้ตัวแทนที่คาดหวังก็จะย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น เพราะฉะนั้นก็จะกลายเป็นข้อสรุปของ Tiebout ที่บอกว่า คนรวยก็จะอยู่กับคนรวยด้วยกันและคนจนก็จะอยู่กับคนจนด้วยกัน สิ่งนี้เกิดขึ้นทุกประเทศ ส่วนใหญ่แล้วคนที่มีความมั่งคั่งเหมือนกันก็จะอยู่ในที่เดียวกัน

จึงกลายเป็นคำอธิบายที่ชัดเจนมากกว่า ทำไมจึงมีการแบ่งแยกคนรวยก็อยู่ส่วนคนรวยคนจนก็อยู่ส่วนคนจน เพราะว่าคนรวยไม่อยากจะให้คนจนเข้าไปอยู่ เพราะมันทำให้ที่ดินราคาตก อย่างในอังกฤษคนอินเดียถ้าจะเข้าไปอยู่ต้องถามว่าเป็น chocolate หรือเป็น black chocolate ก็พอรับได้ ไม่ใช่เพราะว่ารังเกียจสีผิวแต่ถ้าคนดำเข้ามาอยู่มาก ๆ ราคาที่ดินตกไม่ใช่ว่ากลัวเรื่องความปลอดภัยแต่มันเป็นทัศนคติด้านความเอาเปรียบส่วนตัวว่าถ้าคนผิวสีเข้ามาอยู่มากจะทำให้ security หรือความปลอดภัยของคนในท้องถิ่นนั้นลดน้อยลง เพราะฉะนั้น vote with their feet ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างแน่นนอน บ้านที่อยู่สังคมดี ๆ มันก็มีตำรวจคุ้มครองแต่บ้านที่เป็นสลัม

มันก็มีการดูแลในอีกระดับ เพราะฉะนั้นมันก็ทำให้เกิดความแตกแยกเพราะว่า vote with their feet

ตัวอย่างที่ 3 ศาสนา เราต้องยอมรับว่าเราไม่ได้เลือกศาสนาเองพ่อแม่เป็นคนเลือกศาสนาให้เรา ไม่มีใครในโลกนี้เลือกศาสนาเองยกเว้นมาเปลี่ยนศาสนาใหม่ เพราะฉะนั้นศาสนาสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีความคิดที่เป็นรูปประธรรมและนามธรรมที่เหมือนกัน ในเรื่องความดีความชั่ว สวรรค์นรกจะมีจริงหรือไม่แต่ทำให้คนกลัวและอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจมากคือไดยินมาจากทาง Scandinavia คน Scandinavia อย่าง Norway, Sweden, Denmark, Finland มาเป็นตัวเป็นตนหลังจากที่ประเทศอังกฤษเป็นประเทศมาแล้ว 900 ปี แต่ขณะนี้ Scandinavia เป็นประเทศที่ก้าวหน้ามากที่สุดในโลก ถึงแม้แต่ละประเทศจะมีพลเมืองแค่ 5 ล้านคนเท่านั้นยกเว้น Sweden ที่มีพลเมือง 10 ล้านคน แต่เป็นสวรรค์ของคนในโลกนี้ ถ้ามองว่าอะไรคือสาเหตุ ผมมีเพื่อนที่ Scandinavia เล่าให้ฟัง เมื่อสมัย 300 ปีก่อนศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ บังคับให้ทุกคนต้องอ่านออกเขียนได้ตามหมู่บ้าน ถ้าใครอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้พระเจ้าจะแต่งงานให้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นทุกปีพระเจ้าจะเดินทางไปตามหมู่บ้านใน Scandinavia ถ้าอ่านไม่ได้ให้มานั่งประจานที่หน้าโบสถ์ ต้องอ่านออกเขียนได้ถึงจะแต่งงานได้ถ้าไม่ปฏิบัติตามกฎของผู้นั้นเกิดอะไรขึ้น ฉะนั้นตอนที่พระเจ้าไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านพ่อแม่จะสอนหนังสือให้ลูกให้อ่านออกเขียนได้เพราะถ้าอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้จะถูกประจานให้อับอายขายหน้า จุดนี้จึงเป็นจุดที่ผลักดันให้ผู้คนอ่านหนังสือและอ่านออกเขียนได้มากกว่าที่อื่นๆ นี่จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ Scandinavia เป็นอย่างทุกวันนี้ เป็นสังคมที่ใช้เหตุใช้ผลและเป็นสังคมที่รับคนเสียเปรียบจากที่ต่างๆ และเป็นสังคมที่มีรายได้มากที่สุด รายได้ของ Scandinavia 50 %เป็นภาษีแต่ถ้าอยู่ถึงอายุ 65 ปีพลเมืองจะได้เงินเดือน เกือบเท่าของตลอดชีวิตที่เคยได้มา เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นความฝันของทุกคนในโลกหรือเป็นอันดับต้นๆของโลก อันนี้เป็นตัวอย่างของศาสนาที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันได้

ตัวอย่างที่ 4 ความเป็นพระสงฆ์ คนที่เป็นพระสงฆ์เกิด social distancing ขึ้น เพราะท่านมี 4 ข้อศีล 227 ข้อ ไม่สามารถมานั่งกินข้าวหรือดำเนินชีวิตได้อย่างคนทั่วไป เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นพระขึ้นมาเกิด social distancing แน่นนอน เป็นการตัดขาดจากสังคมส่วนอื่นๆแน่นอน คนในครอบครัวเดียวกันพ่อแม่ก็ไม่สามารถจะปฏิบัติต่อลูกได้เหมือนเมื่อก่อน ในสังคมอื่นๆก็เช่นเดียวกันพอเป็นพระแล้วมันก็เกิดฐานะที่แตกต่างจากส่วนอื่นๆแน่นอน และนี่คือ Social distancing แน่นนอน แต่ Social distancing มันก็เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมไปอีก ถ้าเป็นพระแล้วไม่ว่าจะบวชกี่วันคนธรรมดาที่ต้องยกมือไหว้ เพราะเขามีฐานะทางสังคมและเป็นที่ยอมรับทางสังคม ในสังคมอื่นๆพระสามารถแต่งงานได้ สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าแต่งงานได้คือมีความร่ำรวยขึ้น เพราะฉะนั้น

ความเป็นพระในบางประเทศมันทำให้โอกาสทางสังคมมากกว่าคนอื่นๆ และที่สำคัญ social distancing นี่เป็น social distancing ที่สร้างขึ้นมาจากกฎกติกา 227 ข้อ

มาดูกลับทางกันบ้าง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นต้นเหตุของ social distancing ได้ยังงัยบ้าง

อันที่ 1 คือ digital divide ความสามารถในการใช้ดิจิทัลของคนไม่เท่ากัน คนเก่าแก่ที่ไม่สามารถใช้ digital ได้ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง แท็กซี่ที่ไม่สามารถใช้ digital ได้ก็ขับรถตะเวนไปทั่วทุกที่ แต่คนที่ใช้ดิจิทัลได้ก็ไปสมัคร Grab แท็กซี่ที่สามารถใช้ Grab ได้แทบจะไม่มีเวลาว่าง เพราะทันทีที่ส่งผู้โดยสารก็จะมีสัญญาณเรียกจากอุปกรณ์ดิจิทัล ขึ้นอยู่กับว่าจะรับหรือไม่รับ อันนี้เป็น gap ที่ทำให้โอกาสทางสังคมแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

อันที่ 2 คือโรงเรียนนานาชาติหลักสูตรภาษาไทยและหลักสูตรภาษาอังกฤษในโรงเรียน อันนี้เป็น social distancing อย่างแน่นอน คุณเคยเห็นคนที่เรียนหลักสูตรนานาชาติมาเป็นเพื่อนกับคนที่เรียนหลักสูตรภาษาไทยในมหาวิทยาลัยหรือไม่ มันเหมือนกับสังคมแยกกันอย่างชัดเจนเด็ดขาด อันที่จริงเรียนอยู่โรงเรียนเดียวกันแต่มันถูกจับแยกเพราะฐานะทางสังคมมันแตกต่างกันจากการที่สอบได้ พอจบออกมาแล้วมันก็แตกแยกไปอีก คนที่จบหลักสูตรภาษาไทยมีรายได้แตกต่างจากคนที่จบหลักสูตรนานาชาติ กรณีของลูกของเพื่อนคนหนึ่งที่ย้ายหลักสูตรภาษาอังกฤษ น่าตกใจมาก ตอนนี้ทำงานอยู่ไชน่าคาร์ของต่างประเทศเงินเดือน เดือนละ 1 ล้านบาท ซึ่งคนที่จบหลักสูตรภาษาไทยโอกาสที่จะได้เงินเดือนเดือนละ 1 ล้านบาทนั้นโอกาสมียากมาก เด็กที่เรียนหลักสูตรเหล่านี้มันมี possibility หรือโอกาสความเป็นไปได้มากกว่าคนที่จบหลักสูตรภาษาไทย แต่ไม่ได้หมายความว่าหลักสูตรภาษาอังกฤษจะดีกว่าภาษาไทย คนที่จบหลักสูตรภาษาไทยอาจจะเก่งกว่าคนที่จบหลักสูตรภาษาอังกฤษ แต่เราบอกได้เลยว่ามันเกิด social distancing ขึ้นแน่นอน และมันมีผลทำให้ฐานะทางสังคมเปลี่ยนไป แต่ความเหลื่อมล้ำจากการสอบในโรงเรียนได้มันทำให้ social distancing มันเกิดขึ้น

อันที่ 3 คุณเคยเห็นคนที่ขับแท็กซี่กับคนที่ป็นวิศวกรอยู่บ้านราคาแพงด้วยกัน ในญี่ปุ่น คนขับแท็กซี่บ้านถัดไปเป็นบ้านศาสตราจารย์และมีลักษณะเหมือนกัน ในประเทศไทยไม่มีทางที่คนขับรถแท็กซี่จะมีบ้านติดกับคนที่ป็นหมอ และคนที่ต่างอาชีพต่างรายได้หลายประเทศได้เขาอยู่ในบ้านต่างโซน อย่างที่ Charles Tiebout อธิบายคือรสนิยมของคนทำให้คนในสังคมมาอยู่ในกลุ่มเดียวกัน มันจึงกลายเป็นสังคมที่แยกขาดกันเป็น distancing กัน ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็เกิดขึ้นมาจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ทีนี้เราลองคุยกันว่ามันมีอะไรที่เป็นปรากฏการณ์ ให้ social distancing มีผลต่อการเกิด social inequality

คำถามคือ social distancing กับ social inequality สามารถหลีกเลี่ยงได้หรือไม่ เมื่อมี social distancing แล้วมันก็จะเกิดความไม่เท่าเทียมทางสังคม หรือเมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมก็จะเกิด social distancing เพราะทั้ง 2 ตัวนี้มันเกิดขึ้นโดยระบบทุนนิยมทั่วโลกโดยธรรมชาติด้วยกันทั้งคู่ ทุกคนย่อมมีรายได้ไม่เท่ากันเมื่อมีอะไรได้ไม่เท่ากันมันก็ย่อมมีวิธีบางอย่างของมนุษย์ ในทางรสนิยมที่ย่อมแตกต่างกันไปด้วย คนที่มีรายได้สูงก็กินไวน์ส่วนคนที่มียาได้ต่ำกินเบียร์ คนรายได้สูงบางคนก็กินเบียร์แต่ว่ามันชัดเจนระหว่างรสนิยมที่เข้ามา 2 เรื่องนี้เรื่องใดมีโอกาสเป็นต้นเหตุมากกว่ากัน social inequality ว่า social distancing เกิดขึ้นทั้ง 2 ทางและได้ทั้ง 2 ทาง บางทีการแตกแยกทางสังคมมันทำให้เกิดให้อาสาที่ไม่เท่าเทียมทางสังคม อย่างเช่นในบ้านเมืองเมื่อความคิดไม่เหมือนกัน social distancing เกิดขึ้นในบ้านเมืองแน่ เพราะฉะนั้นมันก็จะมีโอกาสที่ไม่เท่าเทียมทางสังคมเกิดขึ้นตามไปด้วย คนไหนที่ทำให้ตัวเองมีสติปัญญาเพิ่มมากขึ้นมันก็ย่อมมีโอกาสที่เท่าเทียมทางสังคม คนที่มีความเชื่องมง่ายบางอย่างอย่างเช่นเรื่องห่วย ขอประทานโทษ คือวันๆดูแต่ตัวเลขว่าอันไหนจะออกไม่ออก ขอเลขออก 99 990 ชื่อมากมาย ต้องลือเคลขแน่นอน ถ้าเราเรียนสถิติเราจะรู้ว่า ทุกเลขมี possibility เท่ากัน 0000 กับ 9999 โอกาสมีเท่ากันเพียงแต่มันไม่เคยออกเท่านั้นเอง เพราะเลขทุกเลขที่ออกมาไม่มีโอกาสซ้ำกันเลยไม่เชื่อไปดูได้เลยออกมาหลายสิบปีไม่มีซ้ำกันแต่ครั้งที่ออกตัวเลขนี้มาตกใจเลยก็เพราะว่าวันๆเอาแต่ดูตัวเลขหัวใจติดอยู่แต่วันที่ 1 กับวันที่ 16 ไม่ใช่เฉพาะที่กรุงเทพฯ แต่ทั้งประเทศไทย ท่านไปดูเลยตามชนบทวันที่ 1 กับวันที่ 16 เจียบมาก ทุกคนคอยฟังวิทยุอันนี้เป็นเรื่องจริงนะครับ อันนี้มันทำให้ social distancing น้อยลงไปหน่อยเพราะว่าคนรวยก็เป็นคนจนก็เป็น มีคนที่เรียนไม่จบ ป. 6 ผมก็ให้เงินไปเรียนให้จบ ม. 6 ให้ไปศึกษาถึงรู้ว่าไม่ได้เอาเงินไปเรียนเลยเอาเงินไปเล่นการพนัน ผมให้เงินคุณไปเรียนทำไมคุณไปเล่นการพนัน เขาบอกว่าอาจารย์ครับอาจารย์ลองคิดดูนะครับ ถ้าเกิดผมเอาเงินไปเรียนหนังสือกว่าผมจะได้ใช้หนี้ผมอาจไม่มีโอกาสได้เลย แต่ถ้าผมเอาเงินไปเล่นการพนันโอกาสที่ผมจะได้เงินไปใช้หนี้ยังมีอยู่ ผมก็ไม่เถียงนะวิธีคิดมันคนละความคิดคนละชุดความคิดเป้าหมายของเขากับเรามันไม่เท่ากันเราต้องการระยะยาวแต่เขาต้องการระยะสั้น

อันที่ 3 อริสโตเติล คนที่มีอายุร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า บอกว่า Man is a social animal มนุษย์เป็นสัตว์สังคมมักจะพบปะสังสรรค์และพึ่งพาอาศัยกัน แต่ในหนังสือที่ชื่อ homo sapiens ที่ทุกคนคุ้นเคยกัน มนุษย์ปรากฏตัวครั้งแรกในโลกที่มียืน 2 ขาหน้าตาแบบนี้เมื่อประมาณ 150,000 ปีถึง 200,000 ปี ถ้านับเป็นชั่วคนชั่วคนละ 20 ปีก็ประมาณ 7,500 ชั่วคนถึง 10,000 ชั่วคน บรรพบุรุษของเรา 100 คนออกไปทางแอฟริกา อยู่ตามภูมิภาคต่างๆ แต่เราไม่เคยรู้เลยว่าบรรพบุรุษของเราเมื่อก่อนเป็นโจรหรือเปล่า อาจจะเป็นหัวหน้าโจรก็ได้เมื่อประมาณ 2,000 ปีก่อน หรืออาจจะเป็นผู้ร้ายก็ได้หรืออาจจะเป็นหัวหน้าตำรวจก็ได้ ไม่มีใครรู้เลยเพราะไม่มีการบันทึกไว้ แต่ที่เราารู้ก็คือว่ามนุษย์มักจะมีลักษณะที่เป็น social animal คือมีลักษณะที่พึ่งพิงกัน

ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นเมื่อมนุษย์เป็น social animal ลักษณะที่เป็น social distancing มันเป็นลักษณะที่ผิดปกติหรือเปล่า หรือว่าเราถูกทำให้มันผิดปกติเพราะว่าระบบทุนนิยมแบบใหม่ที่เราเป็นอยู่ อันนี้ผมไม่รู้ฝากคิดไว้นะครับ

อะไรทำให้เราคิดว่ามนุษย์สร้าง Social distancing และสร้างความไม่เท่าเทียมทางสังคม ขึ้นมาอย่างจงใจหรือไม่จงใจก็ตาม คำตอบก็คือเพราะมนุษย์ไม่ฉลาดพอที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ของทุกสิ่งแจ่มแจ้ง เพราะอย่างแรกที่สุดจุดอ่อนของมนุษย์ก็คือ perception is selective. มนุษย์อยากที่จะรับรู้ตามการเลือกของตัวเอง เพราะฉะนั้นเมื่อส่องกระจกตอนเช้าถึงถึงแม้จะแก่ไปหน่อยผมขาวขึ้นแล้วแต่ก็ยังหน้าตาดีสมวัย หันไปมองดูรูปมันเป็นเด็กดีมากหันไปมองดูหลานมันเป็นเด็กที่น่ารักมากทั้งที่หน้าตาอัปลักษณ์ที่สุดในหมู่บ้าน แต่สำหรับเขาแล้วเป็นเด็กที่น่ารักมาก เขาถึงบอกว่ามนุษย์อ่อนแอเพราะตัวเอง ดีทุกอย่างเวลารักทุกอย่างดีหมด บอกว่าไม่ดีตัวเองก็ไม่เชื่อเพราะรัก แต่สิ่งที่ยืนยันความเชื่อของตัวเอง และสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ถูกหลอกและผู้ที่หลอกมนุษย์ได้ดีที่สุดก็คือตัวเอง

ประการที่ 2 มนุษย์มี 2 ร่าง คือ "คิดตามปฏิกิริยาตามธรรมชาติ" มนุษย์เราอยู่มาได้แสนกว่าปีก็ด้วยสัญชาตญาณตามธรรมชาติ ถ้ามันแต่ยืนคิดอยู่เสื่อคาบไปกินแล้วเพราะฉะนั้นมนุษย์อยู่ได้เพราะปฏิกิริยาตามธรรมชาติ กับอีกอย่างคือ คิดอย่างไตร่ตรอง เพราะฉะนั้นทุกอย่างนี้รวมอยู่ในมนุษย์ทุกคนคนไหนที่มีความคิดตรึกตรองมากกว่าปฏิกิริยาตามธรรมชาติก็จะมีบุคลิกอีกแบบหนึ่ง แต่คนที่ทำตามปฏิกิริยาตามธรรมชาติมากกว่าคิดตรึกตรองก็จะมีนิสัยอีกแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงมีส่วนผสมของสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา หนังสือชื่อว่า Thinking Fast and Slow บอกว่ามนุษย์ซี้เถียง มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ซี้เถียงคิด

ยกตัวอย่างคำถามนี้ว่า ไม้ปิงปองกับลูกรวมกันราคา 110 บาท ถ้าไม้แพงกว่าลูก 100 บาท ถามว่าลูกราคาเท่าใด? ทุกคนจะตอบทันทีว่า 10 บาท เพราะมันไม่ต้องคิดมากแต่คำตอบนี้ผิด ที่ถูกคืออย่างนี้ A + B ไม้กับลูกรวมกัน 110 บาทราคาไม้แพงกว่าลูก 100 บาท A ก็คือ 105 บาท B ก็คือ 5 บาท บวกกันคือ 110 แต่ราคาห่างกัน 100 บาท แต่ทำไมเราถึงตอบแบบเมื่อครู่นี้ เพราะมันคิดง่าย ราคา 110 บาทอันนี้ 100 อีกอันหนึ่งก็ต้อง 10 บาท เพราะมนุษย์เราไม่ชอบคิด

นี่จึงเป็นสาเหตุว่าทำไมผมถึงเขียนอะไรที่ไม่ซับซ้อน ผมสังเกตดูเวลาผมเขียนบทความแล้วเอาไปลงใน Facebook ด้วย ถ้าเขียนเกี่ยวกับเรื่องความรู้สึกเขียนเกี่ยวกับเรื่องเป็นจริงเกี่ยวกับชีวิตคนจะชอบอ่านมาก ผมเขียนเรื่องจัดบ้านก่อนตายซึ่งผมไม่ได้เขียนเองนะผมเอาจาก Sweden มา เขาเล่าบอกว่า คนเราควรทำอะไรจากบ้านก่อนตาย เพราะของเรามีค่าคนเราถ้าตายไปแล้วคนอื่นไม่ได้ตายไปด้วย เพราะฉะนั้นก่อนตายควรให้ของหรืออะไรที่มีค่ากับลูกหลานที่

คุณชอบ จัดบ้านให้เรียบร้อยก่อนตาย คนชอบมากกดไลค์เป็นหมื่น แต่พอมาเขียนเล่าเรื่องวัคซีนโควิดซึ่งใช้เวลาอยู่นานอ่านหนังสือเยอะมาก เพื่อจะเล่าให้ฟังว่าวัคซีนมีกี่ตัวและเราจะมีวัคซีนเมื่อไหร่มีคนกดไลค์ 140 คน อะไรก็ตามที่เป็น hard facts คนจะไม่ชอบ เพราะฉะนั้นมันก็ลำบากเวลาที่เรายืนยันว่าจะเขียนแบบที่เราชอบหรือว่าเขียนแบบที่คนอ่านชอบ ถ้าเราเขียนแบบที่เราชอบใครที่สุดก็ไม่มีใครอ่าน ถ้าเราเขียนอย่างที่คุณอ่านชอบท้ายที่สุดมันก็ไม่มีคุณค่ามากอย่างที่เราคิดว่า จะเป็น มันจึงเป็นสิ่งที่ตัดสินใจไม่ได้

ในวันนี้ผมก็ตอบไม่ได้ว่า social distancing สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือว่ากลับการคือความเหลื่อมล้ำทางสังคมสร้าง social distancing ก็ฝากไว้เป็นข้อคิดต่อไป

ก็ขอขอบคุณทางวารสารธรรมศาสตร์ที่เชิญมา ขอขอบคุณครับ